

CEVA URÎT

Nu merita Andrei Șerban să-și facă una ca asta. A epuizat, în seara premierei cu **Oedip** de George Enescu, toate gafele de care ar fi fost amenințat oricine în situația lui: și cele artistice, și cele politice. Mă iertați, poate că sunt prea tânăr în breaslă, dar asemenea spectacol de operă (teatru) nu-mi fusese încă dat să văd. Cât despre limbajul politic esopic din epilogul de la premieră, mai rar asemenea stângăcie, totuși într-un prezent al libertății de a vorbi despre cenzură necenzurat.

Doamnelor și domnilor, până să ajungem la spectacolul de operă în discuție, țin să lămurim un principiu. Primul pas în a credita răul este să-l denunți. Și mai corect ar fi să spunem: să transformi denunțul în lozincă. Nu e cazul să mai amintesc faptul că țărani noștri folosesc eufemisme pentru dracul (na, c-am zis-o). Dacă-i rostești numele, el ți se agață de ureche. Numai câteva momente mai devreme îl aud pe Ion Cristoiu, la televizor, rostind următoarea frază: „Pentru a ne depărta de comunism (na, c-am zis-o) trebuie să-l studiem”. Să-l studiem ca să nu se mai repete, adică. Nu-i adevărat! Numai dacă o să-l studiem o să-l mai repetăm. (Atenție și la cuvintele lui Tiresias!) Și numai prin studiu un regim totalitar poate să devină scuzabil. Ca să nu se mai repete, el trebuie ignorat **cu luciditate**; nu uitat, dar ignorat. (Atitudine ce nu împiedică, astăzi, opțiuni și gesturi radical reformatoare. Dimpotrivă.) De șase ani încoace asistăm, în teatrul românesc, la denunțări ale totalitarismelor: Petru Vutcă în **Regele moare**, Laurian Oniga în **Rinocerii**, Mihai Măniuțiu în **Lección**, pe undeva și Ion Mănzatu în **Cameristele** etc., etc.; deci radicalismul nostru înseamnă mai mult denunț, iar denunțul a devenit lozincă. Istoria își are, într-un fel, continuarea ei firească.

Se știe că agresorul împrumută întotdeauna ceva din psihologia victimei. Să acceptăm atunci și varianta aceasta: dacă arăți cu degetul comunismul (na, c-am zis-o), îi faci un mic serviciu. Nu mare, într-adevăr, ci mic. Andrei Șerban i-a făcut un mic serviciu și-i mulțumesc că mi-a prilejuit și mie să asist, pe viu, pentru prima dată în viață, în 1995, la un spectacol realist-socialist. Pardon, anti-realist-socialist. Deci am zis bine: realist socialist.

Nu-i așa că e o eroare grosolană să spui că **Oedip**-ul lui Andrei Șerban e realist-socialist? Nu este tocmai ironia postmodernă cea care întrebuițează cu atâta dezinvoltură citatul, parodia, kitsch-ul? Nu aduce regizorul în sens ironic demistificator secvențe din „Cântarea României”? Nu folosește el în mod scontat kitsch-ul pentru a parodia o istorie nefastă? De data asta, Andrei Șerban a încurcat lucrurile rău de tot (nu numai ca în **Noaptea regilor**). Nu oricine întrebuițează de bunăvoie kitsch-ul devine și imun la kitsch. Uneori, ideea întrebuițării kitsch-ului poate să fie ea însăși kitsch.

Acum să vedem de ce ideea lui Andrei Șerban de a întrebuița kitsch-ul, în spectacolul **Oedip**, este chiar o idee kitsch.

1. Pentru că Andrei Șerban întrebuițează voit kitsch-ul în spectacol **de la un capăt la altul** și orice spectacol umplut voit de la un capăt la altul cu kitsch este, prin forța lucrurilor, un spectacol kitsch (nevoit). Ar trebui să mă opresc aici, dar continui.

2. Pentru că orice parodie la spectacolele realist-socialiste este, în bună măsură, tot un spectacol realist-socialist, iar un astfel de spectacol este kitsch. Continui, totuși.

3. (Lemă la punctul 1) Înșuruierea, controlată, desigur, de secvențe kitsch se însumează în cantități industriale și pretinde, totuși, o rezolvare, un declic, o străluminare, o transgresare către un adevăr enunțat fără atâta ironie, sau, dacă vrei, cu o ironie ceva mai gravă. Acest lucru nu se produce. S-ar putea ca Andrei Șerban să fi mizat pe scena ultimă, a împăcării lui Oedip cu el însuși, fiind evocate atunci Coloana Infinitului și Masa Tăcerii ale lui Brâncuși. Îmi susțin bănuiala și cuvintele lui Andrei Șerban însuși din discursul de mulțumire de la sfârșit, conform cărora el crede în renașterea spiritualității românești. Fac apel la critica de specialitate să semnaleze că și scena finală e un kitsch consistent.

4. Parabola ironică inventată de Andrei Șerban vine sistematic în contradicție cu istoria (faptică, nu analitică) a României, istorie pe care atât de sistematic regizorul o evocă. Ceea ce e kitsch.

5. Parabola ironică inventată de Andrei Șerban vulgarizează – grosolan – tragedia lui Oedip, cea din libretul lui Edmond Fleg și din muzica lui George Enescu. Iar vulgarizarea grosolană este un kitsch grosolan.

Să insistăm câteva clipe asupra punctelor 4 și 5.

Pentru punctul 4, e destul să povestim. Oedip se naște într-una din familiile regale românești. Vine comunismul, trebuie omorâți pruncii, dar Oedip scapă și trăiește în exil. Tiresias, care este, în spectacol, Nicolae Iorga cu un glonte în cap, îi anunță destinul. Crește Oedip. Revine în țara natală bântuită de ciurma roșie. Herculean, la graniță, el ucide Sfinxul, dar Sfinxul este chiar Stalin: Oedip, fiul regelui, a sfărâmat comunismul. Norodul îl iubește, dar iată că apare Creon, într-o „Vulgă” prăfuită, pe care în van se străduiesc s-o lustruiește niște oameni de bine. Interesant e că omul acesta din „Vulgă” se convertește într-un fel de lider al cămășilor verzi cu diagonală. Au venit, deci, legionarii. Ceea ce iarăși nu ne place și ne pare rău de Oedip. Trec peste împlinirea profeției lui Nicolae Iorga și îl urmărim pe Oedip din nou în exil, de astă dată în America: democrație, dar și demagogie, ironie multă postmodernă. Împăcarea cu sine, chinută, sub umbrelele multicolore ale politicianismului. Deci: monarhie prosperă, apoi comunism, apoi revoluție (eroi, mineri), apoi fascism, apoi exil în America (și nici acolo nu e bine), în fine Brâncuși. Într-adevăr, pledoaria lui Andrei Șerban de a ne păzi de totalitarism este intransigentă și copleșitoare. Iar Andrei Șerban – un spirit lucid care și-a făcut din libertate o religie. Dar nu e un avertisment aici că dictaturile se pot succeda oricum și oricând? Ba da, numai că, dintre următoarele patru persoane: Sofocle, Fleg, Enescu și Șerban, doar ultimul ține, **cu orice preț**, să-l exprime.

Pentru punctul 5: Sfinxul, din câte știu eu, e un simbol ancestral și transcendent, nu un împelițat cu ardei pe limbă și pus pe pogromuri. Trebuie, însă, să șinem seama de faptul că în spectacol convenția este: destin = istorie. Cum strivește astăzi istoria pe oameni (vezi comunismul, vezi fascismul, vezi demagogia americană), așa strivea pe oameni, în acele vremi apuse, destinul. Numai așa vom înțelege, fără prejudecăți parazitare, cum Sfinxul poate fi reprezentat de Stalin. Să notăm acest fapt ca pe o idee foarte incitantă și foarte semidocă.

Nu discut tratarea de asemenea semidocă și grosolană a efectelor muzicale (lovituri puternice de timpan ce dau tensiune unei turniri mitice sunt convertite în părăituri de automate la executarea boierilor care încearcă să fugă din țara boșevizată, spre exemplu) și nu mai explic punerea mereu în relație parodică a muzicii și libretului cu scenariul lui Andrei Șerban, pentru că: am înțeles, nu ne interesează nici muzica lui Enescu, nici tragedia lui Oedip, este vorba despre deriziunea-avertisment a dictaturilor. Dar de ce „câmpurile sfinte” pe care se exilează în final Oedip sunt tocmai ale demagogiei Americi (astfel sugerate de regizor) e greu de înțeles, și asta este o întrebare pe care o mai putem încă pune. Pentru că așa i s-a întâmplat (aproximativ) lui Enescu și la fel lui Șerban? Știu, însă, că Enescu a lăsat **altceva** în partitură (am înțeles că montarea a respectat **literal** partitura), exigența altui ambient (mioritic) de reculegere și împăcare a lui Oedip cu el însuși, iar despre Șerban știu că a montat opera lui Enescu la București. Pentru acesta din urmă, concilierea cu sine, în exil, e încă prea departe.

Oare pentru a demonstra că am trăit în comunism „o futere de mamă și o radere de tată” (Mircea Dinescu), nu e prea mult, ca ilustrație, **Oedip** de Enescu?

M-au uimit câteva voci critice care au ținut să precizeze că este preferabil un asemenea spectacol unuia plictisitor sau în manieră academică. Că este de așteptat spargerea canonului clasic nu e nici o îndoială, dar nu știam că iconoclastia este o valoare – prin chiar gestul iconoclast – garantată din capul locului. Și am mai întâlnit o marotă critică, încurajată de Andrei Șerban însuși într-o alocuțiune de acum câteva luni: spectacolul e interesant pentru că, oricum ar fi el receptat, nu lasă pe nimeni indiferent, fie că vor fi unii pro și alții contra. Vezi bine, spectacolul acesta este viu și ne învață să gândim democratic. Din câte știu eu, critica nu este menită să facă astfel de aprecieri și să încurajeze distribuirea democratică a opiniilor despre valoare în societate. Că este bine, într-o măsură, fie vorba între noi, să fie așa, e incontestabil. Dar pentru critic, a veghea **satisfăcut** acest spectacol de public mi se pare o abilită lașitate.

Încă o dată despre **Oedip** de George Enescu în regia lui Andrei Șerban: este ceva urât.

SEBASTIAN-VLAD POPA